

Politikai
röpiratok.

41.

41
302

1867—1877. 2.

IRTA

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN.

10.

PEST.

TETTEY NÁNDOR ÉS TÁRSA.

1872.

0

Értesítés a 302

1867—1877.

INTA

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN.

PEST.

TETTEY NÁNDOR ÉS TARSA.

1872.

Dr. BALLAGI GÉZA.

Soha sem ragyog a nap oly fényesen, soha sem tűnik fel a természet oly megifjultnak, oly örömtelt fényben; soha sem oly tiszta, oly üdítő a lég, mint zivatar után, midőn hosszabb ideig tartó boru után a terjedelmes felhő-tömegek egy alig észrevehető szellő által hajtva, mozgásba hozatnak, majd kisebbekre szakadozva, majd egymásba olvadva, majd ismét hevesen egymásba ütköztvén, szabaddá teszik e harcban a lappangó villanyosságot, itt ott villám képében bocsájtva azt le, mely lobogó lángra gyujt mindent, mi gyuladásra képes, elhamvaszt mindent, mi mulékony; — a felhők szétoszolnak, eltűnnek; a mosolygó ég, a ragyogó nap alatt a megifjuló életerő az elmulasztottakat vajmi hamar pótolja!

Magyarország politikai láthatárán évek óta szemléljük a pártok közt a felhőképződések játékát. De rövid ideje e nehéz tömegek némi mozgásba

hozattak, az alakok és színek megváltoztak, eleintén észrevétlenül, majd kivehetőbben. — Adja Isten, hogy itt is a surlódásból melegség és fény fejlődjék; hogy e harczból eszme-villámok cikázván, elhamvaszzák, ami hiu, lángra gyujtsák ama nemes érzelmeket, a melyek földünkön nyugosznak, s hogy, ha az ég újból kiderül, s az igazság napja egyenlően bocsájtja fényes sugarait mindnyájunkra: mi mindnyájan egyért s mindegyikünk mindnyájáért küzdve iparkodjunk az elmulasztottakat pótolni az általános haladás terén.

Egy porszemmel akarok járulni magam is azon anyaghoz, melyet érdemesebbek gyűjtöttek, gyűjtenek; és nézeteimet elmondani a lefolyt lustrum eseményeiről, a kezdődő lustrum feladatáról.

I.

Roppant azon teendők halmaza, melyet maga előtt talált nemzetünk, midőn hosszú szünetelés után ismét hivatva lőn maga intézkedni ügyeiben, maga törekedni arra, hogy függetlensége és nemzetisége fentartását biztosítván, haladjon szellemileg és anyagilag, haladjon pedig annyival erélyesebben, mennél nagyobbnak ismerte az önkényuralom idejében történt mulasztást; hogy ez minő nagy, hogy — fájdalom — mennyire sikerült ellenségeinknek ezen, a természet által minden tekintetben megáldott nemzetet fejlődésében visszatartani, azt fájdalmasan bizonyítja egy összehasonlító tekintet a legtöbb szomszéd nemzetre; nem tudom egy generatio fokozott törekvése képes lesz-e azon veszteséget pótolni!

Az első parlamentáris miniszterium, kinevezetvén, rögtön megkezdé a munkát s iparkodott

azóta a legtisztább szándékkal, a legnagyobb szorgalommal: és mégis — az utolsó öt év lefolyta alatt lehetett volna *többet*, és *jobb* eredményt felmutatni; hogy ez nem úgy történt, oka szerintem a kezdeményezési nehézségen kívül a parlamenti pártok állása; ezeknek, mint a pártoknak, csak *az Ausztridhozi viszonyt illetőleg volt programjuk*, politikai és socialis elvekre nézve alig; az egyik párt 1861-ben a feliratot pártolta és küldte, 1867-ben pedig a dynastiávali egyezkedést óhajtotta és léptette életbe; a másik párt 1861-ben határozatot akart küldeni, 1867-ben és azóta vagy épen nem akarta a kiegyezést, vagy egy ujat, az ország függetlenségét nagyobb mérvben biztosító módozatok mellett kívánt létrehozni, tehát a meglevőt, az 1867-ikét megsemmisíteni; — határozott *politikai* és *socialis* elveket *egyesek vallottak*, de egyik *párt* sem, kivéve nagyon felületesen, stereotyp phrasissokkal, a legnagyobb átalánosságban, és (ami leginkább jellemzi a dolgot) majdnem összhangzóan, ugyanazon jelszavakkal. Természetes következménye volt ezen anomal helyzetnek, hogy parlament és kormány nem gondoltak annyira az intézkedések absolut czélszerűségével, a reformok absolut korszerűségével, mint inkább azzal: használ-e, vagy árthat-e a felforgó ügy a XII. tczikknek? fogja-e erősíteni a pár-

tot, vagy nem? — az ezen kérdései felelet adta azután a cynosurát arra, hogy pártoltassék az ügy az egyik, támadtassék a másik által; az ellenzék főczélja levén, megbuktatni a kiegyezkedést, az mindent, amit mondott és tett a Deák-párt, roszt es támadott; emez viszont gyakran visszautasította az ellenzék igen helyes kezdeményezését és leszavazta indítványát, nehogy engedni látszassék és nehogy ezen „prestige“-vesztés által veszélyeztetve legyen a többség.

Ezen körülmények között nem is lehetett elég erős, eléggé önálló a kormány arra, hogy minden üdvösnek tartott reformot megindíthatott volna; *erős* csak azon kormány lehet, melyben mint a többségi párt vezérében, personificálva van egy *elv*; csak egy ily kormány merithet meggyőződése szilárdságában elég bátorságot arra, hogy új, tehát bizonytalan eredményü s néha népszerűtlen intézkedéseket foganatosítson; az eddigi kormány azt nem tehette, mert ily eljárás által veszélybe hozhatta volna saját állását, pártja többségét, és így még az egyezkedés fenállását is, mit elkerülni hazafui kötelessége volt. A közjogi vita azonban, mely olyannyira fentartotta az országgyűlést reformátori működésében, végtére túlélte magát; meddősége ma már a baloldal nagy része, és igen

kiváló tagjai által is el van ismerve; terjedt az utóbbi időkben azon meggyőződés, hogy egyrészt a lefolyt 5 év bebizonyította a kiegyezkedés által életbeléptetett közösügyes szervezetnek ha nem is hiánynélküliségét, de életrevalóságát; hogy a XII. t. cz. alapján és keretében még van fejlődésnek és vívmányoknak tér engedve; de másrészt általános lett azon érzület is, *hogy egy független országot kormányozni akaró parlamenti többségnek kell, hogy határozott politikai és socialis elveket valljon*, kivált oly korszakban, mint a mostani, melyben a multtal minden tekintetben szakítani és a haza jövőjét újra felépíteni kell; ezen épület pedig csak akkor lesz állandó és biztos a vihar napjaiban, ha erős alapkőre fektettetik, és ha azon technikai formula, melylyel elkezdett az építkezés, szem előtt soha nem tévesztve, következetesen alkalmaztatik az építkezés minden részleteiben.

Ne közjogi, vagyis inkább nemzetközi viszony felfogása legyen az országgyűlési pártok közötti különbség, hanem politikai, socialis, vallási, nemzetgazdászati elveket képviseljen mindegyik párt; ha az ily elvek alapján keletkezett többség vezérei, azok t. i., kik pártjuk elveit leghelyesebben tudták szavakba ruházni és minden egyes esetben alkalmazni, — ha mondom, ezek hivatva lesznek mint

miniszterek ezen szavakat tettekké változtatni, ezen elveket a kiviteli téren megtestesíteni, — ez lesz azután egy *erős* kormány, mely meggyőződésével *áll*, vagy *hanyatlík*; mely *tud*, és mely *akar*; az ilyen kormány nyugodt lélekkel foghat oly életbevágó reformok kezdeményezéséhez is, melyek kivitelére egy hosszabb kormányzati időszak szükségeltetik; mert: habár ezen többségi pártnak, melynek ők vezérei, minden egyes tagja független lehet nézeteiben és szavazatával, de függ mégis mindegyik azon elveket illetőleg, melyeket megválasztatásakor vallott; és, a meddig a kormány, hivatásához képest, mint ezen elvek personificatioja, ezeknek megfelelőleg jár el, — addig számíthat egész biztonsággal a párt támogatására is; lehetnek nézetkülönbségek a párt és a bársony támlásszékekben ülő vezérei közt mellesleg, kiviteli kérdésekre nézve, — de *elvileges* eltérés nem fordulhat elő; és, mivel csak egy ilyen vonna maga után személyváltozást a miniszteriumban: előrelátható, hogy biztosítva leendene a kormányzatban azon állandóság, mely minden nagyszerű, egy nemzet vérébe, életére ható reform kivitelére szükséges.

Az ily elvek alapján létrejött kormánytól várható továbbá arra is elég bátorság, hogy kérésselhetlen szigorral járjon el a nálunk eddig divott

corruptióval és nepotizmussal szemben; hogy ezen bűnök eddig számtalan esetben büntetlenül maradtak, hogy a kormány számos esetben kénytelen volt azokat eltérni — többnyire ismét a pártkérdés miatt — azt bizonyítani felesleges! Egészen változónak a helyzet, ha a kormány, eljárása által, soha pártot, hanem csak egyént sértene, és soha, sem pártot, sem alkotmányt nem hozhatna veszélybe szigorú, tehát népszerűtlen eljárása által, hanem csak személyes állását; az olyannak kötelessége lenne, rigoristicus lenni, de viszont követelhetné is, hogy lelkiismereti meggyőződését soha ne kényszerítették elhallgatni, vagy avval ellenkezőleg cselekedni.

Szinte hallom azon ellenvetést: „hiszen ez *kormány*-párt akar lenni!”

Mondhatom, ez a fogalmak uralkodó zavarában egyik legfurcsább tünemény, hogy széles e hazában minden ember akarja a parlamentáris rendszert, azaz a többség uralmát; mindegyik ohajtja, természetesen, hogy többséget nyerjen pártja, tehát implicite kívánja, hogy ezen pártból neveztesse a miniszterek; de azért a világért sem akarná magát valaki *kormány*-pártinak elneveztetni, ámbár ezen kormány, pártja elveit képviseli, életbelépteti; ámbár ezen kormány egyes tagjai a párt megbízottjainak tekintendők!

„Független akarok lenni“; igen helyes: légy független — egyéntől, de felszólalásod, szavazatod biztosítva legyen lényeges kérdésekben ama saját pártod soraiból választott miniszter azon intézkedései támogatására, melyek elveiteknek megfelelnek; *ezeztől, elvi meggyőződésétől kell függenie* minden' gondolkodó embernek, mert, Döllinger szavaival élve: „*der Mensch ist nur dann wirklich frei, wenn er sich sittlich gebunden hat.*“

Erős meggyőződésem és reményem, hogy ezen nézetek a közel jövőben mindinkább terjedni, és alapul, irányadókul fognak szolgálni a jövő országgyűlésnek fejlődésében és működésében.

II.

Mi lesz az 1872-iki országgyűlés feladata? mennyit lesz lehetséges kivívni? ezt előre mondanom alig lehet; de igen is lehet megjelölni az irányt, melyben a részletes kérdéseket illetőleg haladni szándékozunk és az elveket, melyeken alapul az ezen irányt adó meggyőződés; legyen szabad előbb ezen utóbbiakat constatálnom, s azután ama reformokat röviden jelölnöm, melyeket azon elvek szerint életbe léptetni óhajtok a jövő országgyűlés által.

Mindenek előtt kijelentem, hogy politikai állásponthoz alapjául a *pragmatica sanctiót*, és az ebből fejlődött 1867-iki XII. t. cikket elfogadom, és az ezen törvények által az uralkodó dynastiával kötött frigyot teljes épségben fentartani kívánom.

De, ha elfogadom is a *közös ügyekről szóló törvény szellemét*, és minden reservatió nélkül kije-

lentem; hogy annak lényegét respectálni akarom, azért az alakot, melylyel az napvilagra jött, czélirányosnak már létrejöttékor sem tartottam, nem is tartom; ugyanis: az ezen törvény folytán életbe léptetett kormányzati apparatus gyakran kiemelt nehézségeinél nagyobb, nemcsak kiviteli, hanem elvileges gyöngéjét látom azon kiegyezésnek abban, hogy nem volt az egyezkedés a *két állam népei közt*, hanem kötött az *Magyarország és az uralkodóház között* a lajtántuli népnek *egyrésznének* belenyugvása mellett; természetes következmény, hogy azon tartományok vagy népfajok, kik az egyezkedéskor ignoráltattak, vagy a kiknek kárára van akár anyagi, akár szellemi tekintetben, azok mindent elkövetendnek, minden kedvező alkalmat felhasználának ezen egyesség megbuktatására; igaz, hogy kétoldalu szerződés az, mely tehát beleegyezésünk nélkül fel nem bontható; de a lajthántuli nemzetek egymás-közi viszonyában uralkodó ziláltság előbb-utóbb könnyen hozhatja Magyarországot azon válságos helyzetbe, hogy saját biztonsága és függetlensége megóvása tekintetéből kényszerítve leend maga feloldani ama frigyét; azért ezen válság lehetőségét *minden intézkedésünkben*, belkormányzatunk *minden ágánál* szem előtt kell tartanunk, nehogy a bekövetkező catastropha készületlenül találhasson.

Ismétlem, alapul elfogadom az 1807. XII. törvénycikket, de ennek alapján és határai közt a legnagyobb erélylyel, egyéni önfeláldozással kívánom a reform művét *mindenben* megkezdetni; s midőn itt a „reform“ szót használtam, egyuttal már kimondtam főelvemet, melyet mindenben, mindenkor alkalmaztatni óhajtok: a *szabadelvűséget* (mert hiszen csak a *szabadelvű* intézkedést lehet *reformnak* nevezni.)

Fájdalmas érzettel vallom meg, hogy mai napság kell egy bizonyos bátorság ezen szó kijelzésére, azon szomorú visszaélés után, mely avval üzetett és üzetik folytonosan; azon örökös félremagyarázat után, melyet az szenved; de hiába, nem ismerek más szót, mely oly határozottan kifejezné azon fogalmat; és vigasztal azon meggyőződés, hogy a kik szabadelvűek, majd megértendik, érzendik szavam jelentőségét, kivált ha látják, hogy azon elv eltéveszthetlen zsinórmértékül szolgál minden részletes kérdésben; és mivel ugy is csak azokhoz szólok, felesleges lenne magyarázgatnom, „hogy fogom fel a szabadelvűséget?“, a kik nem *érezik* azt szívökben, azoknak hiába is magyaráznám, a kik pedig osztják ez elvemet, jól tudják, hogy csak egy felfogásmód lehet helyes. — Áttérek tehát a kiviteli térre, s röviden jelzendem az irányt, melyet követtetni, a sürgősebb reformokat, melyeket

az egyes miniszteriumok által fogantatosítani óhajtok; elsőül emlitem, mint az emberi szivben legmélyebben gyökerezőt a

Vallásügyet. Erre nézve, mint már fennebb általánosságban mondtam, nem lehet meghatározni, mennyi és mennyi idő alatt leszen elérhető; csak czélt és irányt lehet jelölni; az enyém a vallásügyben: *korlátlan szabadsága a meggyőződésnek; szabad egyház a szabad államban.*

II. Frigyes azt mondá: „In meinem Staate soll jeder nach seiner Façon seelig werden können;“ legyen szabad mindenkinek *hinni*, a mit akar egész a tulzásig is, de *tenni* csak azt, a mit az állam törvényei megengednek; a nihilistától a vallásos fanatikussig, tiszteljünk minden meggyőződést, ne gátoljunk senkit hite által kötelességévé tett cselekvények teljesítésében, de ne is kényszerítsünk senkit olyanok véghezvitelére, minőket hite nem követel.

Az állam csak állampolgárokat ismerjen; míg az egyes a törvényt nem szegimég, az államnak hitéhez nincs köze; számoljon erről, s az életbeni alkalmazásáról saját meggyőződésének, de nem a hatóságnak.

Pártolom a polgári házasság kötelezettségét, kívánom a vallásra vonatkozó minden törvényeink

korszerű módosítását, és a vallásügyi miniszterium mielőbbi végképeni megszüntetését.

Az oktatásügyet illetőleg elismerem a kormánynak eddigi lépteiben nyilvánuló jó szándékát, de „quid hoc ad tantam sitim?“ kivált egy országban, melyben, mint nálunk, évszázadok óta az uralkodó osztályok a kormánynyal karöltve vagy nem tettek semmit az általános műveltség haladásának előmozdítására, vagy — időszakonként — azt határozottan gátolták. — Most ugyan már általános azon meggyőződés, hogy a műveltség és felvilágosodás az egyetlen eszköz, mely által nagygyá, hatalmassá, gazdaggá válik egy nemzet; hogy az *egyetlen biztos alapja az erkölcsiségnek, egyetlen biztositéka a szabadságnak*; mert egy művelt nemzet nem fog soha visszaélni a szabadsággal, és ez által ürügyet nem fog szolgáltatni szabadsága ellenségeinek, hogy azt, mint veszélyest, önző céljaik elérésére elnyomják; ezen nézetek, mondom, terjedtek; de a mi még kellőleg nem vétetik figyelembe, az: hogy mennyi idő és pénz, minő szilárd akarat és kitarítás, mily lelkesítő közreműködése minden tényezőknek volt szükséges, és szenteltetett is az oktatásügynek azon nemzeteknél, melyek magas műveltségi fokát irigyeljük; ha ezen tudat, és az ezen áldozatok hozatalára kellő jóakarat el lenne ter-

jedve, akkor nem vehetné a közönség oly olympicus nyugodtsággal, sőt néha megalégedéssel a kormánynak kicsinyes, nemzetünk szellemi tehetségeihez nem méltó kezdeményezését; *hatalmas eszközökkel kellene eljárni ez ügyben*; az államnak, mint az egyeseknek áldozniok kell nagy mértékben pénzt és erélyt e célra; mert, a mit a legközelebbi esztendőekben teszünk ez ügyben, az határozand, meggyőződésem szerint, nemzetünk sorsa felett. Magyarország válságos idői nem voltak, hanem lesznek, és jaj nekünk, ha akkor csak a nyers erő, és nem a műveltség lesz védpaizsunk!

Én annyira életkérdésnek tartom ezt, és oly nagy áldozatokat kívánok erre fordíttatni, hogy a kívánságaim teljesítésére szükséges kezdeményezési bátorságot nem is várom a kormánytól, ha nem meritheti azt egy *oktatásügyi enquete-bizottság tárgyalásai* eredményéből; hogy mennyire célirányosak az enquete-bizottságok az eszmék fejlesztésére, a nézetek tisztázására, az ismeretek terjesztésére, az többek közt bebizonyult a közelmúltban nálunk is a bankkérdésben; és ugyanoly, sőt jobb eredménynyel működhetnének, de még szükségesebbek az enquete-bizottságok az oktatás- és közlekedésügyben.

Ezeknek elseje által főkép három kérdés lenne

megoldandó: 1) hogy lehetne mihamarabb pótolni a tanítók hiányát? — 2) mimódon lehetne az iskolabarázást a népnél népszerűsíteni (mert hogy a kényyszer alig kivihető, és kielégítő eredményhez nem vezet, az bizonyos.) 3) Az ország fizesse-e a *minden* községben létesítendő iskolák építési és fenntartási költségeit, vagy az illető község?

A bizottság befejezvéen működését, az országgyűlésen lenne a sor, hogy a legnagyobb áldozatkészséggel, ezen intézkedés népszerűtlensége előli félelmet félretéve, azon összegeket szavazza meg, melyeket a bizottság véleménye nyomán szükségeknek ismer el az ügy előmozdítására.

A mi illeti a vallás és oktatás közti viszonyt: nem tartom helyesnek azt, hogy a felekezet nélküli vagy közös iskola fenyegetési eszközül használta-tik, s ha ezzel a cél el nem éretik, megis állapittatik, akár akarja, akár nem a község; ezen eljárás az iskolaügyet épen nem kedvelteti meg a néppel, és elkiseríti a felekezeti clerust; Magyarországon pedig a clerus közreműködése nélkül, vagy ellene, nem jutunk semmire ez ügyben; a kormány, beavatkozási jogánál fogva, igenis *kényszerítse* a felekezetet, hogy kellőleg építse, szerelje fel és kezelje az iskolát; igenis, kényszerítse a clerust, hogy feleljen meg nemes feladatának az iskolában

is; de ne tiltassék ki a vallástan, ne zárassék ki a clerus az iskolából!

Határozottassanak meg a bárminő iskolában előadandó tantárgyak, határozottassék meg, mit *kell* tanulnia minden gyermeknek; ha ez *nem* teljesítetik, *kötelessége* a hatóságnak, interventiója által a törvény iránti engedelmeskedést eszközölni; de ha a törvénynek, s így az állam iránti kötelességnek elég lett téve, — hogy azon *tul* mit tanul, vagy imádkozik, vagy énekel az ifjuság, ahhoz semmi köze az államnak. Tehát: közös iskolát csak ott, a hol azt a község kívánja, — általános felügyeleti jogot, nagyobb hatalmat s a politikai közegek támogatását a világi tanfelügyelőnek.

A pénzügyet illetőleg előre bevallom, hogy nagyon is népszerűtlenek elveim; ugyanis: az állam szükségleteit nem annyira évről-évre szaporodó kölcsönök, hanem inkább adófelemelés útján vélem fedezendőknék, és pedig inkább a direct adó fel-emelését, mint az indirect adók és illetékek szaporítását tartom czélszerűnek; az egyenes adót meghagyni, és minden indirect jövedelmét az államnak szaporítani, ez nem más, mint ámitása az adófizetőknek.

Általános és jogosult kívánság tárgya: az adó-reform; ne ámitsuk azonban önmagunkat az adók

leszállítása reményével, sőt ne is kívánjuk azt; üd-
vös, lelkiismeretesen életbeléptetett reformok által
elősegítve, a már nagy mértékben megindult fejlő-
dése gazdaszatunk- és kereskedelmünknek rövid idő
mulva képesíteni fog minket még nagyobb terhek
elviselésére is, *csak igazságosan legyenek azok felosztva* ;
ne fizessen majdnem mindent a földtulajdonos, úgy
szólva semmit a tőzsér; ne sujtassanak oly mérv-
ben az élet szükségleteinek megfelelő cikkek, ha-
nem inkább a luxus kellékei; és ne emelkedhessen
soha annyira az adó, hogy az, mint a minő esetek-
ről tudomásom van, — a jövedelmet felülhaladja,
tehát nem is fizettetik; vagy, industrialis vállalatok-
nál, terhes volta által az olyanok létrejöttét akadá-
lyozza s a meglevők megszüntetését okozza.

Bizonyos jövedelmi forrásokról végképen le-
kellene mondania az államnak; ilyen mindenekelőtt
a lotto-jövedék, melynek immoralis léte és demo-
ralisáló hatása minden nemzetgazdaszati auctoritás ál-
tal el van ismerve, és mely az által, hogy leginkább a
szegényebb osztályok keservesen szerzett filléreit
nyeli el, többet árt a nemzetnek, mint a mennyit
jövedelmez az államnak. — Ilyen továbbá az in-
direct adók egy része, melyeknek ha nem is meg-
szüntetésé, de legalább leszállítása szerintem cél-
szerű volna; kivált azon illetékekre találom ezt, me-

lyek földbirtoki adás, vevés, csere és örökösödés után szedetnek; hogy ez lehetséges is és czélszerű is, bizonyítja a lajthántuli, ebben a tekintetben a mienknél sokkal szabadelvűbb rendszer.

Utolsónak említem a legfontosabb idetartozó ügyet — a magyarországi pénzforgalmi ügyet; midőn ennek biztosítását és függetlenítését szükségesnek tartom, s annak mielőbbi kivitelét a kormánytól várom is; mégis a kivitelre nézve sem a módot, sem az időpontot illetőleg a kormány kezeit lekötni nem lehet; természetes, hogy a kormány egy ily korszerű, oly általánosan és oly meggyőződésszilárdsággal lehetségesnek, és szükségesnek is tartott intézkedés foganatosítását mielőbb megindítandja, és — felelősségéről megemlékezve, mihamarább és minél czélszerűbben intézendő el: ha ezt nem tenné, — hiszen felelős; de hogy gyorsan és jól végezhesse, ahhoz mozgási szabadságot kell neki engedni és azt bátran teheti is a törvényhozás, ha a kormány határozottan odanyilatkozik, hogy *szándéka a magyar pénzforgalmat állandósítani és függetlenné tenni a bécsi nemzeti banktól.*

Örömmel tapasztaljuk, és ismerem el, hogy a *honvédelem* fontos és üdvös intézmények által jelentékeny mérvben haladt; erélylyel, ügyesen és

szerencsésen kezdeményeztetett a honvédség szervezése; az ezen iránybani működés lankadatlan erélylyel volna folytatandó: némi visszaélések, kisebb szervezeti hiányok kétségkívül maguktól találandnak orvoslást; -- mind a hovádségnek, mind a rendes, közös hadsereg magyar részének elszállásolására egy, az eddiginél igazságosabb modus tervezendő a kormány által, nehogy egyes vidékek, egyének mindig, mások soha ne viseljék ezen terhet; a rendes magyar ezredek egészen és állandóan legyenek az országban, és, a mennyire lehet, ujonczozási járásaikban; — az ezen magyar hadsereg kiegészítő részét képező technikai osztályok fejlesztendők és fölszerelendők.

Végtére szükségesnek látom az oktatásügyre nézve vallott nézeteim kiterjesztését a hadseregre is hangsúlyoztatni, és az e tekintetbeni intézkedések legsürgösbikének tartom egy bőkezűen dotált tiszt-növelde alapítását országunkban.

A mint egyrészt elismerem, hogy a pénz- és honvédelmi ügyekben a nemzet háláját kiérdemelte a kormány, jó szándéka tanusítása, — de eredmények elérése által is, — ugy másrészt — nézetem szerint — a *közlekedésügy* az, mely téren legtöbb, mind tetteges, mind mulasztási hiba követtetett el. 1867. óta elfogadtatott és terveztetett számta-

lan vasut-mérföld, minden egyöntetű, meggondolt, elveken alapuló terv, minden systema nélkül; épült vagy nagyon is sok vasut, vagy nem elég; engedélyeztetett, egyrészben épült is, igen magas kamatbiztosítás mellett számos oly vonal, mely egyesnek vagy vidéknek érdekében lehetett, de az országot csak terheli; ellenben több országos érdekű, ugy kereskedelmi, mint strategiai szempontból indicált vonal ignoráltatott, bár csekélyebb áldozattal lett volna létesíthető.

Hogy a megyei utak 20 év óta oly rosz állapotban országszerte nem voltak, mint most, már magában véve elég szomorú, de még szomorítóbb azon körülmény, hogy eddig nem történt semmi előkészület ezen állapot orvoslására; ugyanis: elismert tény, hogy a még fennálló rendszer mellett — közmunka, utibiztos, stb. — teljes lehetetlen az utakat oly karba helyezni és abban fentartani, a mint követeli azt a napról napra növekedő forgalom; szükségesség tehát egy új rendszer behozatala, szükségeltetnek nagyobb pénzáldozatok, de melyek rögtön és bőven kamatozhatnak; mindezek létesítésében a kormányt illeti a kezdeményezés kidolgozott terveken alapuló törvényjavaslat benyújtása által; e tekintetben úgy szólván semmi sem történt; ép oly kevésé gondoskodtak a közlekedésügyérek azon

vidékek sorsáról, melyek nem nyertek semmi vasutat, de ép oly arányban járulnak az állam kamatbiztosítási fizetéseihez, mint az ezen közlekedési eszközt évek óta élvező vidékek; van számos oly megye, mely talán nem is fog soha részesülni azon előnyben, hogy átszelje egy, az állam költségén épült elsőrendű vasut — de amelynek forgalma elégséges arra, hogy egy másod vagy harmad rendű vasut magát kifizethesse; az ilyen megye, vagy vidék jogosan követelheti az államtól, hogy legalább *morális eszközökkel* segítse, a kormánytól és törvényhozástól, hogy nyujtassék mód neki arra, hogy ily vasutat saját erejéből hozhasson létre.

De mindezekhez szükségeltetik törvénykezési intézkedés; a leghelyesebb eljárás szerintem az volna: a kamatbiztosítási rendszer végképen elejtendő, egy közlekedésügyi enquete-bizottság egybehivandó, mely szakértők hozzájárulásával tervet dolgozna ki az országban kívánatos kő- és vasutak, és csatornák létesítési módozatai felett; főkép ezen kérdések lennének megoldandók:

- 1) Melyek az *országos érdekű* kő- és vasutak?
- 2) Lchet-e, és mimódon egyes megyéket vagy vidékeket törvény útján képesíteni, hogy magán kezdeményezés útján létesítsenek érdekükben fekvő

mellékvasutakat vagy nagyobb pénzerőt igénylő kőutakat?

Ezen enquete - bizottság jelszavai legyenek: nyilvánosság, részrehajlatlanság, okadatoltság; meg vagyok győződve, hogy ezen tárgyalások által gyorsan és tökéletesen fognak tisztulni a nézetek, keletkezni új eszmék, és ki lesz küszöbölve az önérdek; — és, ha ezen bizottság által kidolgozott, egyöntetű, okadatolt és igazságos tervezet e törvényhozás működésének alapját, határozatai zsinórmértékét képezendi — akkor majd óriási léptekkel és mégis aránylag csekély áldozatok mellett fog haladni a közlekedési eszközök szaporodása; az országos érdekűeknek elismert vonalakat az állam építendő kölcsön útján szerzett pénzzel, (melynek kamatját *böven* hozandják ezen vonalak) a vidéki érdekű vonalakat pedig az érdekeltek, az állam szellemi, talán a kezdeményezés idejében részben anyagi istápolása mellett létesítendik.

Itt a helye, törvényhozásunknak egy igen káros hézagát felemlíteni, melynek kitöltése okvetlen a jövő országgyűlés teendője leendő; értem a közlekedési miniszterium felügyeleti jogának szabályozását; égető szükség, hogy egy részletezett, félremagyarázhatlan törvényen alapuljon a miniszterium azon joga, hogy minden visszaélést, minden rendet-

lenséget, melyet akár az építkezés, akár a kezelésnél észlel, minden az országban létező vasutaknál szigorú bíráló alá vehessen, és a vétkesek megbüntetését, a károsultak kártalanítását eszközölhesse; csakis ezen törvény hiányának tulajdonítható azon évenként száz-ezrekre (1866-ban sok millióra) számítható kár, melyet termelők és kereskedők, s így közvetve az állam is, szenvednek, vasutaink hiányos kezelése által.

A nemzetgazdasági téren is számos a közel jövőnek teendője, itt is kell, hogy hozzanak áldozatokat az állam és egyesek; tanintézetek szaporítása és fejlesztése, az eddig legnagyobb részben meddő gazdasági egyletek szervezetének megváltoztatása és ez általi gyümölcsözővé tétele; kísérleti gazdaságok alapítása, minta-tenyésztésekkel kapcsolatban; a gazdaság intenzívebb kezelését elősegítő iparágak gyarapítása; ezek lennének a legelső teendők e téren; következnie azután részvénytársulatok alakítása ezeknek célja lenne egyrészt borászataunkat azon fokra emelni, melyet szőlőterményeink mennyisége és kitűnősége által megérdemel; másrészt nagyobb szerű csatorna-építéseket eszközölni rétöntözési vállalatokkal összeköttetésben. Az ország gazdasági fejlődése szinte szükségessé fogja tenni rövid idő múlva egy törvény hozatalát, mely-

nek hiánya egyeseket már most is akadályoz intenzívebb gazdasági rendszer behozatalában : ez pedig egy *colonisationalis törvény* hiánya.

Az igazságügy terén megkezdett törvényhozási munka legnagyobb szorgalommal folytatandó ; a még részben fenálló kiváltságok mielőbb méltányos uton megszüntetendők ; néhány, törvényeinkben szabályozatlanul maradt jogviszonyi kérdés rendezendő, a hozott törvények megtartásában pedig a legnagyobb puritanismus alkalmazandó, mert ezen téren legfontosabb az eddigi visszaélések megszüntetése és egy gyors és objective ítélő igazságszolgáltatás életbeléptetése.

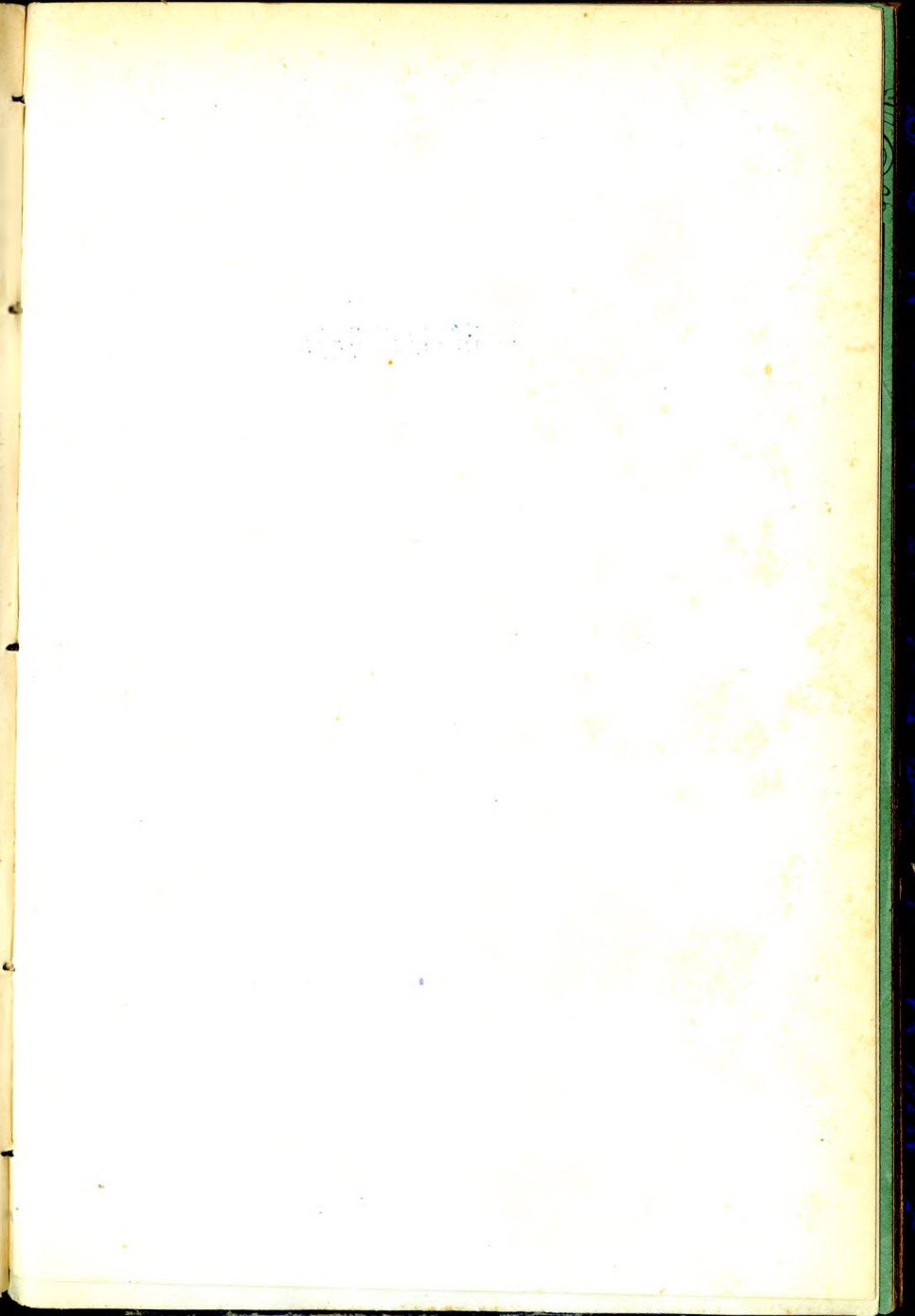
A *belügy* kérdésekben tág tér nyílt, mind a kormánynak, mind egyeseknek hazafiúi működésre ; az új szervezetű megye, a szervezendő község keretében az önkormányzati működés sokkal fontosabb, üdvösebb az országra nézve, mint tulságos foglalatosság politikai kérdésekkel az országházon kívül ; a belkormányzat terén is lesz számos reform megindítandó, melyek legfontosabika a parlamenti reform ; értem a felsőház tökéletes újjászervezését életrevaló alapon, és az alsóház munkálati gépezetének változtatását ; az eddigi rendszer igen sok időt fogyasztott az ország kárára, igen sok szellemi munkaerőt vont el szükség nélkül a

megyei tevékenység és nemzetgazdászati térről. — Ezen alsóházi szervezetváltoztatás kiegészítő részét képeznék a választási törvény módosítása; én általánosan mondva ezen jogot vagy köteleességet szigoruan a szellemi képzettséghez kívánnám köttetni, épen nem birtoklási viszonyokhoz; főczélom pedig a választási törvény módosításánál lenne az eddigi undorító visszaéléseknek, demoralisáló eljárásnak véget vetni; itt azonban fájdalommal kell megvalani, hogy bizonyos dolgokat hiába ígtatunk törvénybe, hiába decretálja a kormány — ha a közönységben nem vert gyökeret az ezen intézkedés célszerűségéről meggyőződés, és roszalása azon visszaéléseknek; addig, míg a legaljasabb vesztegetés, a legszemtelenebb visszaélés, a tisztviselői hatalommal csaknem köztetszéssel fogadtatik mintegy „ügyes kortes-tempó,” (a szántsándékkal provocált vérengzést nem is említve) — addig minden törvényhozási intézkedés haszon nélkül maradand; a választási törvény némely módosítása által könnyen elérhetőugyan az, hogy vérengzések, legalább készakarva, többé ne forduljanak elé; de az a nép erkölcsiségére sokkal károsabban ható, hónapokon át tartó itatás és vesztegetés minden neme csak akkor fog megszűnni, ha ezen eszközök aljassága általánosan el lesz ismerve, és ha elterjedt az országban azon nemes

elhatározottság: inkább veszélynek kienni a sikert — inkább lemondani a megválasztatási reményről, mint oly undorító eszközök által győzni. Alig merné valaki nyíltan bevallani azt, hogy: inkább megkísértem a bírót megvesztegetni, mintsem hogy elveszteném pörömet; és mégis itt csak egy ember, ott meg egy nép depravációját eredményezi ezen eljárás.

Ezek nézeteim a jövő országgyűlés teendőiről; meglehet, sőt hiszem is, hogy gyakori esetben tévesek; azért is szívesen engedek a capacitatióknak a részletes kérdésekben; az alap azonban, mely sarkköve, focusa, lelke minden meggyőződésnek, azon örök elv, mely egy, mégis mindenben mutatkozik e világon, melyre száz név alkalmazható, de mely mind csak ugyanazt jelenti — ezen elvemnél maradok, másképp nem tehetek!

DE BALLAGI GÉZA.

PEST, 1872. NYOMATOTT LEGRÁDY TESTVÉREKNEK.

